

DE 14 BEDSTE DANSKE BOGARBEJDER 1935

AF ANDERS BILLOW

»Bogvennen« har herved den fornøjelse at bringe en kritik af »de 14 bedste danske bogarbejder 1935« af redaktør Anders Billow, som konkluderer sin kritik med at udtale ønsket om, at de skandinaviske lande ogsaa internationalt vil komme til at hævde sig ved Gutenbergjubilæet i 1940.

Bygger man hus, så har man en arkitekt, en högskolebildad fackman, som står för det hela, håller ihop trådarna och ser till att det blir förnuftigt samarbete mellan alla medverkande krafter. Man får inte ens sätta igång ett bygge utan att ha godkända arkitektritningar i sin hand, och det får inte göras några ändringar utan arkitektens hörande.

Vid varje möte med nya böcker, som påkalla uppmärksamhet för sitt yttre skick, skulle det vara behagligt, om man på samma sätt som när det gäller nya hus hade möjligheten att skönja den ordnande handen, så att man kunde förstå dess avsikter och därefter bedöma verket. Men det är sällan detta inträffar.

När jag bläddrar i de 14 danska böcker, som i karaktäristiska och välvalda uppslag legat till beskådande i Nationalmusei gravvrsal tillsammans med 39 svenska och norska arbeten, alla av årsklass 1935, är det påfallande hur den grafiska industrien lika lite i Danmark som i den övriga Norden förfogar över vad jag kanske får lov att kalla bokarkitekter. I de flesta fall tycks det mig som om en boks utseende vore resultatet av ett kommittearbete, som slutat med en försiktig kompromiss, där sällan det hela men ofta någon enstaka detalj bär spår av en starkare vilja. Verkligt helgjutna bokprodukter är det utomordentligt ont om, och när de någon gång uppträda, är det därför all anledning att lägga märke till dem.

Steen Eiler Rasmussens *Billedbog fra en Kinarejse* är obetinget hela utställningens mest lyckade bokprodukt. Den uppfyller också alla krav på helgjutenhet. Den är vacker med enkla medel, dess typografiska uppställning och stilval äro idealiska för ett illustrerat dagboksmanuskript, dess format, material och färgsammansättningar göra den för både hand och öga till en harmoniskt uppbyggd volym, vartill jämbördiga exempel måste sökas bland det allra bästa, som de tyska stil-

gjuteriernas hemmatryckerier, de förnämsta engelska pressarna och de amerikanska bibliofilernas hovleverantörer prestera. Jag har såsom invändning blott den misstanken att papperet är „på fel led“ och att färgtrycket sid. 91 inte håller måttet.

Näst boken om Liselund är detta mästerverk från Bianco Lunos Bogtrykkeri och Petersen & Petersens bokbinderi det förnämsta prov på modern dansk bokkonst jag hittills påträffat. Tecknaren-författarens andel i verket är förvisso den dominerande, men att allt kunnat bli så genomkultiverat och väl utfört tyder dock på ett synnerligen aktningvärt bistånd från officin och binderi.

Är Kinarejsen ett högtstående exempel på mera exklusiv bokkonst, så är *Vildmarken* av William J. Long en representant för den stora massan av böcker, som i vanliga fall inte kan påräkna speciell omvårdnad under de lyckligaste betingelser och av de mest framstående specialisterna, men som ändå, tack vara ett förnuftigt arbetsprogram, kan framstå såsom en tekniskt oklanderlig och typografiskt homogen skapelse. Man har det intrycket, att en och samma styrande vilja ordinerat både stilsort, mellanslag, satsyta, titel, pappersort, band och ryggtitel på denna anspråklösa men i sin art verkligen framstående volym. Min enda reservation gäller det grå försättpapperet.

Från samma tryckeri (Bagges) och förlag (Reitzels) härstammar en rent nyttighetsbetonad bok, en konsthistorisk bibliografi, vilken presenterar sig i ett enkelt blått omslag av en kvalitet, som vanligen verkar tarvlig, men här helt nobel på grund av den goda titelsatsen. Svårigheterna att få registermässig, med siffror, initialer och förkortningar späckad text att se lugn och lättöverskådlig ut har ej helt lyckats, men i gengäld är det goda papperet och det saftiga trycket förebildligt. *Encaustomaleriets Teknik*, vilken såsom boktyp hör samman med bibliografien, är redbart utförd, men saknar extra glädjämnen, om man inte råkat känna närmare på omslagets pap-

perskvalitet, som torde kunna betecknas såsom osedvanligt förnämlig — och förebildlig när ekonomin tillåter.

På ett liknande sätt tekniskt välgjord och medvetet återhållsam i typografiskt avseende är monografien över *Maleren Poul S. Christiansen*, men något särskilt glädjeämne har inte den heller att bjuda på. Vill man vara kritisk kan man fråga vartill överhuvud taget marginalrubriker skall tjäna, när de såsom här skruvas ner till minimiformat. En enkel kursivering eller spärring i den löpande texten är betydligt mera vägledande.

I denna bok liksom i det stora planschverket över *Icelandic manuscripts* är illustrationerna huvudsaken och typografien har icke dominerat intresset hos beställaren. Det är för övrigt mycket vanligt att stora och dyra bildverk ha en försummad typografi, i varje fall brukar den bli lidande på den stela monumentalitet, som är karaktäristisk för praktverk och gör dem ohanterliga och svår-lästa fullkomligt i onödan. Med sina 110 typer per rad i ospaltad stor stilgrad med otillräckligt mellanslag ge de 20 sidornas text sina läsare en lektion i tålmod och uthållighet, som mest liknar ansträngande paradexercis och säkert gör den lärda banan, när den måste gå fram över dylika monstra, mer mödosam än den behövde vara. Registret är åtminstone spaltat, men snålt uppsatt med allt för många olika indrag och därför besvärligt att arbeta med. Att vända på en så stor och tung bok är obekvämt, därför borde en del av planscherna, som för utrymmets skull gott kunnat vara stående, ej ha gjorts till liggande. Boken tål emellertid att vända på tusentals gånger; det är sällan man får se ett så stadigt och starkt men ändock ej klumpigt band. Petersen & Petersen äro att gratulera. Reproduktionernas kvalitet undandrar sig bedömande, när man ej kan jämföra med originalen.

Det är egendomligt att *Munke Mølle*, som vid första ögonkastet ser så sirlig och behaglig ut, ej vinner vid närmare bekantskap.

Hade man bestått den lilla nätta volymen ytterligare några sidor skulle den kunnat sättas med större stilgrad och alls ej behövt spaltning av texten. Den ser nu faktisk ut som en foliovolym i miniatyr, just så välbildad och naturlig som en dvärg ibland kan vara det. Mera välsatt och lagom mellanslagen kan man inte begära att få en text,

men illustrationsplaceringen kunde varit mindre vankelmodig och den förvisso välproportionerade titeln verkar lånad från en helt annan bok med mera modernistisk uppsyn. Om Petersen & Petersen ej själva bestämt bandets försättspapper, så vill man fråga varför en så rå artikel dock inte för länge sedan utmönstrats ur deras förråd till undvikande av att mindre nogräknade kunder välja fel. Någon harmoni med bokens typografiska gestaltning visar ej detta papper enligt mitt förmenande.

När jag nu bläddrat mig fram genom halva det premierade bokbeståndet och med *Pocket pointers on Copenhagen* fattar den åttonde volymen, känner jag mig för första gången allvarligt oenig med urvalsnämnden. Här möter jag den vankelmodiges respekt för traditioner och olyckliga kärlek till nymodigheter. Resultatet har blivit just ett sådant prov på efterrapning åt båda hållen, som utgör en fara för all sund och framåtsträvande bokkonst.

Om jag bortser från Kinarejsen, som står i full samklang med moderna stilideal utan att vara modernistisk, är dock den lilla boken om Köpenhamn det enda exemplet på nyorientering inom den danska bokkonsten som kan spåras bland de fjorton volymerna. Av en händelse är jag ägare till Jesper Ewalds København idag, tryckt 1935, som har ett verkligt modernt kynne och fullföljer just sådana kloka och försiktiga ansatser till typografisk nyorientering som det 1933 gavs exempel på i *Britisk Brugskunst*. Trycktes det många liknande böcker 1935, måste jag beklaga att genren ej blivit representerad bland de fjorton. *Pocket pointers* är förvisso ej av rätta ullen.

Tar jag sedan den alltför stora *Syv fantastiske Fortællinger* — den borde delats på två volymer — med sin välsatta, tydliga stil och lägger den framför mig, så förstår jag, att det är omslaget man velat hedra. Då vill jag bara anmärka att vit rygg och vit baksida se litet underligt ut på en så stor bok, när framsidan är så kraftigt färgad. Är en boks häftesomslag gjort endast för att synas i bokhandelsfönstren som en affisch, frågar man sig. Är det så, bör emellertid affischverkan vara oklanderlig, men här slår den vita texten nedtill ut bildpartiet upptill och tvärtom.

En grupp om fem böcker återstår, alla med konstnärlig illustrering såsom viktigaste verk-ningsmedel. Jag fransäger mig bedömandet av

grafikens konstvärde och konstaterar blott, att det i samtliga fall rör sig om hög kvalitet och i stort sett även en mycket god anpassning till typografien.

Jag nämner först *Frederiksberg Have*, som är en väl genomtänkt och i alla avseenden väl utförd bokprodukt. Jag vill dock anmärka, att den snålt spaltade och strängt hophållna satsytan med illustrationerna ibland liksom intvingade på sina platser ej går lyckligt ihop med de ytterligt frikostiga marginalerna. I häftat skick och på handgjort, råkantat lumpapper äro dylika marginalöverdåd naturliga, men en bunden bok i så att säga industrimässigt utförande har inga dylika överskottsytor. Helt visst skulle även teckningar och text liksom växa i skala och betydighet, om åtminstone hälften av den blanka inramningen skures bort. För att inte tala om hur mycket intimare och händigare hela volymen då skulle verka. Till sist: förlagsmärket på titeln går ej grafiskt samman med typografien; det verkar ditsatt med brännjärn.

Antiken har också stora förtjänster såsom homogen skapelse. Papperet är särskilt berömvärdt, om än något väl genomskinligt. Satsen står mustigt och vackert på ett så härligt underlag. Närmare besedd är sättningen för hårt utslagen och ställvis oskön genom alltför riklig användning av spärrning för att framhäva ej blott ord utan hela meningar. Totalintrycket är emellertid synnerligen gott.

Dyrene derude i boken med detta namn äro förvisso mästervärdt återgivna av konstnären, men för mig står det klart att det traditionella kvartformatet och inplaceringen i texten icke ge bilderna den ram de behöva. Omslaget avviker typografiskt och skämmer snarare än pryder boken. Så-

som en teknisk anmärkning vill jag peka på den nedre ekorren, vars grumliga färg får skyllas på försummelsen att ej trycka honom på en vit utsparning i det gröna. *Fugleskyen* frapperar med ett ilsket bemålat vitt pärmöverdrag, lämpligt för någon barnbok eller ett humoristiskt julalbum men icke för en så sober interiör med högtidlig Bodonisats och originalgrafik. Bandets försätts-papper är kanske icke heller det mest passande för en i övrigt så vacker bok.

Skyggen är också bättre inuti än utanpå. Den är till och med en verklig ögonfägnad genom sina friskt blåsvarta illustrationer och en anspråkslös och välordnad typografi.

Hälsotecken saknas sålunda icke, lika litet på denna som övriga volymer. Det är för övrigt så, att de danska böckerna genomsnittligt äro yrkesmässigt mera välvärdade beträffande sin typografi än de svenska och norska. Denna iakttagelse har jag även tidigare haft tillfälle att göra, och eftersom det är mycket svårare att skapa en pålitlig yrkestradition än tillfälligtvis några individuellt märkliga nyskapelser, så äro förvisso de danska boktryckarna att gratulera för den standard, som 1935 års urval har att uppvisa.

Till sist vill jag framhålla, att det ärliga intresse för nationell bokkonst, som de skandinaviska bokproducenterna under de närmaste åren vilja lägga i dagen, det kunna de även snart bli belönade för, ty nog vore det en stor sak, om våra länder vid det stora Gutenbergjubileet 1940 kunde hävda sin ställning även internationellt. Jag tror, att vi äro på god väg och hoppas därför, att de danska kolleger, som tycka att ovanstående kritiska reflektioner varit alltför negativa och småaktiga, vilja förlåta mig detta — det har skett „på beställning“ och för sakens skull.

Aarets bedste bogarbejder.

William J. Long: *Vildmarken*. Ill. af M. Bøggild. C. A. Reitzel. — Fr. Bagge.
Jean Powrie: *Copenhagen*. Omslag A. Unger mann. Rasmus Naver. — Langkjær.
Isak Dinesen: *Syv fantastiske Fortællinger*. Vignetter og Omslag, Mogens Zieler. C. A. Reitzel. — S. L. Møller.
Merete Bodelsen og Aage Marcus: *Dansk Kunsthistorisk Bibliografi*. C. A. Reitzel. — Fr. Bagge.
Rud. Petersen og Tito Venturini: *Encaustomaleriets Teknik*. P. Haase & Søn. — Niels P. Thomsen.
H. St. Holbeck: *Munke Mølle 1135—1935*. — Fr. Bagge.
Steen Eiler Rasmussen: *Billedbog fra en Kinarejse*. Bianco Luno. — Bianco Luno.

Axel Salto: *Fugleskyen*. Rasmus Naver. — Det Berlingske Bogtrykkeri.
H. C. Andersen: *Skyggen*. Ill. af H. Jensenius. Rasmus Naver. — Det Berlingske Bogtrykkeri.
Hans Hvass og Sikker Hansen: *Dyrene derude*. J. H. Schultz. — J. H. Schultz.
Oluf Friis, Tom Kristensen, Jørn Rubow, Ebbe Sadolin: *Frederiksberg Have*. Rasmus Naver. — Det Berlingske Bogtrykkeri.
Vilh. Wanscher: *Antiken*. P. Haase & Søn. — H. H. Thiele.
S. Danneskjold-Samsøe: *Maleren Poul S. Christiansen*. Rasmus Naver. — Langkjær.
Halldór Hermannsson: *Icelandic Illuminated Manuscripts*. Levin & Munksgaard. — Det Berlingske Bogtrykkeri.